

20. Толстой Н. И., Толстая С. М. Имя в контексте народной культуры / Н. И. Толстой, С. М. Толстая // Язык о языке : Сб. статей / Под общ. ред. и ред. Н. Д. Арутюновой. — М. : Языки русской культуры, 2000. — С. 597—621.
21. Українські замовляння / М. Н. Москаленко, М. О. Новикова. — К. : Дніпро, 1993. — 309 с.
22. Черепанова О. А. Мифологическая лексика русского Севера / О. А. Черепанова. — Л. : Издательство ЛГУ, 1983. — 169 с.
23. Черепанова О. А. Роль имени собственного в мифологической лексике / О. А. Черепанова // Язык жанров русского фольклора : Межвуз. науч. сб. — Петрозаводск : Изд. ПГУ, 1983. — С. 74—84.
24. Черепанова О. А. Типология и генезис названий лихорадок-трясавиц в русских народных заговорах и заклинаниях / О. А. Черепанова // Язык жанров русского фольклора : Межвуз. науч. сб. — Петрозаводск : Изд. ПГУ, 1977. — С. 44—57.
25. Черных П. Я. Историко-этимологический словарь современного русского языка : В 2 т. / П. Я. Черных. — 3-е изд., стереотип. — М. : Изд-во «Русский язык», 1999. — Т. 1. А—Пантомима. — 624 с.
26. Шило Г. Наддністрянський регіональний словник / Гаврило Шило. — Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008 (Серія «Діалектологічна скриня»). — 288 с.
27. Юдин А. Ономастикон русских заговоров [Электронный ресурс] / А. Юдин. — М. : МОНФ, 1997. — 319 с. — Режим доступа : <http://serebrkniga.narod.ru/polkalit/1248yudin-onomastikon.html>

УДК 811.161.2'42

Р. Л. Сердега

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна **Історія вивчення та систематизації народних повір'їв**

Сердега Р. Л. Історія вивчення та систематизації народних повір'їв. Процес фіксування повір'їв різного типу почався досить давно, проте ставлення в сучасній культурі до народних повір'їв є далеко не однозначним. Багато хто не вірить у них, але про всяк випадок інколи все ж таки дотримується деяких повір'їв. Однак і сьогодні повір'я допомагають приймати рішення в тих випадках, коли раціональні стратегії поведінки виявляються недостатніми. У статті зроблено огляд історії вивчення та систематизації народних повір'їв.

Ключові слова: *повір'я, історія вивчення повір'їв, систематизація, світоглядні уявлення українського народу.*

Сердега Р. Л. История изучения и систематизации народных поверий. Процесс фиксирования поверий различного типа начался достаточно давно, однако отношение в современной культуре к народным поверьям является далеко не однозначным. Многие не верят в них, но на всякий случай иногда всё же придерживаются некоторых поверий. Однако и сегодня поверья помогают принимать решения в тех случаях, когда рациональные стратегии поведения оказываются недостаточными. Статья представляет собой обзор истории изучения и систематизации народных поверий.

Ключевые слова: *поверья, история изучения поверий, систематизация, мировоззренческие представления украинского народа.*

Serdega R. L. History of study and systematization of folk beliefs. The process of fixing the beliefs of various types began a long time ago, but the ratio in modern culture to popular beliefs is far not unambiguous. Many people do not believe in them, but just in case, sometimes nevertheless adhere to some of them. However, today beliefs help to decide when rational behavior strategies are insufficient. The article is a review of the history of studying and organizing folk beliefs.

Key words: *beliefs, history of the study of beliefs, systematization, the worldview of the Ukrainian people.*

Мовні явища, пов'язані з народними світоглядними уявленнями, так чи інакше завжди потрапляли в коло зору науковців гума-

нітарного профілю, привертаючи більшою чи меншою мірою їхню увагу. У статті ми спро-

буємо зробити огляд історії вивчення та систематизації народних повір'їв.

До перших спроб систематизувати цей давній пласт народної культури можна віднести „Краткий мифологический лексикон” (1767) та „Словарь русских суеверий” М. Чулкова (1782).

Серед праць, у яких уперше був здійснений науковий аналіз світоглядних уявлень народу, назвемо роботи М. Попова „Описание древнего славянского языческого баснословия, собранного из разных писателей и снабденного примечаниями” (1768), І. Срезневського „Славянская мифология, или О богослужении русском в язычестве” (1817), М. Касторського „Начертание славянской мифологии” (1841). Грунтовною розвідкою, присвяченою питанням міфологічного світогляду, була праця М. Костомарова „Славянская мифология” (1847).

Важливий внесок у розвиток означеної теми зробив О. О. Потебня. Його розвідки „О доле и сродных с нею существах”, „О купальских огнях и сродных с ними представлений”, „О мифическом значении некоторых обрядов и поверий” та ін. й на сьогодні зберігають свою наукову значущість, є своєрідним орієнтиром для багатьох сучасних дослідників [18].

Узагалі процес фіксування повір'їв різного типу почався досить давно. Сьогодні можна назвати цілу низку праць етнографічного спрямування. Так, наприклад, лише в Галичині в кінці XIX — на початку XX століть було видано величезний, звичайно, різної якості, масив етнографічного матеріалу, який систематично видавався в „Етнографічному збірнику”. В україністиці кінця XIX-початку XX ст. міфологічний світогляд, народні звичаї, повір'я досліджували Я. Головацький, В. Гнатюк, П. Іванов, Ф. Колесса, В. Милорадович, І. Нечуй-Левицький, А. Онищук, М. Сумцов, І. Франко та ін. Космогонічних міфологічних проблем українського народно-го світогляду торкався Г. Булашев [2].

Учені матеріалістичного напрямку вважали релігію „фантастичним”, тобто неправдивим, негативним, антикультурним відображенням світу. Це, звісно, відбивалося й на стані дослідження повір'їв, які разом із релігією становлять одну з найдавніших форм суспільної свідомості та своєрідного відображення світу. Постулатом вважався відомий вислів Ф. Енгельса про те, що релігійні вірування — не що інше, як фантастичні відобра-

ження в головах людей тих зовнішніх сил, котрі панують над ними в їхньому повсякденному житті. Ця в цілому вірна теза у більшості наукових досліджень, особливо радянського часу, нерідко гіпертрофувалася, що призводило до звуження величезного спектра вірувань і повір'їв. Отже, як правило, за радянської доби народні уявлення (повір'я) розглядаються, крізь призму атеїстичного світогляду і сприймаються як примітивне пережиткове явище культури, що не варте наукової уваги. Винятком хіба що є праці, видані за кордоном, зокрема етнографічний нарис О. Воропая „Звичаї нашого народу” (Мюнхен, 1958-1966 рр.) та історико-релігійна монографія Митрополита Іларіона „Дохристиянські вірування українського народу (Вінніпег, 1965 р.). Але у наш час поступово відновлюється інтерес до дослідження традиційних світоглядних засад народу. Адже всі міфологічні й демонологічні уявлення, магічні обряди й ритуали не тільки пов'язані з фантастичною сферою — вони, зазначає А. Пономарьов, як правило, відбивають і багатющий міжпоколінний досвід людей, а часом відтворюють їхні вікові прагнення [23:5]. Вже одне це зобов'язує нас пильніше придивитися до цього феномена, який грав неабияку роль у розвитку духовності. Система вірувань та повір'їв українців є надзвичайно строкатою і складається з цілого ряду регіональних варіантів. Наприклад, у поліському варіанті збереглися найархаїчніші форми тощо. Розкриття різноманітних нашарувань у системі світоглядних уявлень та вірувань українців дає ґрунт для глибшого розуміння їх походження. Вся міфологія і демонологія українців (за винятком певних етнорегіональних особливостей у деяких місцевостях України) переважно слов'янська: і за персонажами богів, і за структурою демономенів, і за природою космогонічних уявлень, і за характером зв'язків повір'їв і вірувань із типом господарства. Проте ця основа, вплив якої, за свідченням дослідників, завершився до IX ст., — лише певний етап у загальному процесі розвитку народних вірувань і уявлень як важливого компонента етногенезу слов'ян, а відтак і українців [23:7]. Аналіз системи вірувань, що формувалися на цьому етапі прояснює механізм походження українського етносу.

Відновлення дослідження традиційних світоглядних засад народу пов'язане вже з 80–90 роками XX ст. У цей час з'являються численні роботи, присвячені питанням ви-

вчення архаїчних народних вірувань, які розглядаються в контекстах сучасних парадигм гуманітарного знання. З'являються не тільки цікаві розвідки загальноетнографічного широкомасштабного плану, написаних на матеріалі повір'їв та обрядів європейських країн, як наприклад, монографія „Календарные обычаи и обряды в странах зарубежной Европы” (1983) [9], так і окремі наукові статті лінгвістів, фольклористів написаних уже на власне українському матеріалі (Г. Аркушин [1], Н. Вархол [4], В. Давидюк [6], В. Конобродська [10], О. Любицька (Хомік) [13], В. Мойсієнко [14], В. Титов [22], Н. Хобзей [25]). Помітним також у цей період стало перевидання рідкісних праць, присвячених давнім світоглядним засадам українського народу [23].

Серед відносно найновіших власне мовознавчих робіт можна згадати дослідження А. Василенко [3], Н. Тяпкіної [24]. Продовжують, звичайно, вивчати світоглядні засади українського народу й етнографи. Так, наприклад, активно досліджують сьогодні традиційні вірування слобожан М. Красиков [11], А. Ніколаєва [16], В. Сушко [20, 21] й ін. Почали з'являтися і збірки прикмет та повір'їв українського народу, зокрема „Прислів'я. Прикмети та повір'я українського народу” (2006) [19], „Люба моя Україна. Свята, традиції, звичаї, обряди, прикмети та повір'я українського народу” (2011) [26].

Спроба виявлення генезису світоглядних уявлень українського народу наштовхує нас на думку про стадіальність їхнього розвитку. Така стадіальність була викликана різними соціальними та культурно-історичними умовами тих або інших періодів розвитку українського народу. Найдавніші дохристиянські уявлення народу, як правило, пов'язувалися з нагальними господарськими потребами і ґрунтувалися на вірі в особливу надзвичайну силу тих або інших явищ природи. Шляхом же виконання магічних дій людина намагалася вплинути на досягнення поставленої мети: захистити врожай, вилікувати хворого чи забезпечити спокій домашнього вогнища. Словом, людина виступала тут як активне начало. Що ж до другорядних побутових проблем, зазначає А. Пономарьов, їх реалізація здійснювалася, як правило, за допомогою активних методів впливу: прикмет, віщувальних передбачень — усього того, що отримало назву повір'їв [23:8]. Певним рубежем якісної трансформації цих уявлень було прийняття

християнства, яке радикально позначилося на розумінні сутності вірувань і повір'їв, бо щоб утвердитися християнська релігія спростовувала язичницькі уявлення й вірування, оголошуючи їх „диявольськими”, „нечистими”, протиставляючи язичницькому світогляду, чистий християнський [23:7–8]. Досить поживлений інтерес до народних вірувань спостерігаємо в епоху Просвітництва, зокрема в цей час з'являється перша світська інтерпретація українських народних повір'їв. Вона представлена в поезіях Климентія Зинов'єва, присвячених повір'ям про немовлят, які вмирають нехрещеними, дівчат померлих відразу після вінчання тощо. Однією з перших спроб подати науковий огляд повір'їв українського народу слід, очевидно, вважати невелику працю українського дослідника А. Чепи „Малорусские суеверия, коим мало кто верил” (1776 р.), яка була, щоправда, надрукована в „Киевской Старине” лише в 1892 році. Повір'їв не тільки українських, а й слов'янських загалом, торкнувся у роботі „Древняя религия славян” (1804 р.) Г. Глинка. Значною науковою сумлінністю, слушно зауважує А. Пономарьов, відзначалися пізніші праці В. Ломиковського „О древних обычаях малороссийских...”, „О древнем богочитании в Малороссии и частично в епархиях”, а також цілої плеяди дослідників, котрі представляли харківську школу народознавства [23:16]. І взагалі відзначимо, що із заснуванням у 1804 р. університету, Харків поступово стає центром культурного і наукового життя України. Власне, саме вчені Харківського університету стояли у витоків формування та застосування методу порівняльного аналізу в народознавстві. Його започаткував Г. Успенський рефератом „О языческом предков наших богослужении и о сходстве его с богослужением египтян, греков и других древних народов”, а продовжили І. Срезневський („Славянская мифология, или О богослужении в русском язычестве”), І. Котляревський („Заметки о некоторых народных обычаях”), К. Сементовський („Очерк малороссийских поверий и обычаев, относящихся к праздникам”). Останній з них (К. Сементовський), широко використавши порівняльний матеріал, спробував поглибити порушену раніше А. Чепюю і Г. Глинкою проблему походження та функціонування вірувань і повір'їв. На відміну від попередників, котрі обмежувалися або визнанням її забобонного характеру (А. Чепя), або констатацією того,

що язичницька релігія давніх слов'ян — одна з „найчистіших”, оскільки вона уособлювала „природні дії” (Г. Глинка), К. Сементовський виділив у повір'ях та віруваннях дві основи. Одну з них він пов'язав із вірою у надприродне, а другу — з практичною діяльністю людей, включивши зокрема сюди повір'я, передбачення, господарські прикмети про погоду тощо. Основні ж зусилля дослідників у цей період спрямовувалися на збирання фактичного матеріалу, однак, слід зауважити, що час накопичення фактажу підготував значну основу для подальших теоретичних розробок проблеми.

Уже в 60-ті роки ХІХ ст. формується так звана „міфологічна” концепція, яка полягає у зведенні всієї системи світоглядних уявлень, вірувань до давньої язичницької міфології. В Україні „міфологічна” школа починає формуватися в Києві, де в 1834 р. був відкритий університет. Започаткував же міфологічний підхід у ньому М. Костомаров, видруквавши курс своїх лекцій „Славянская мифология”. У цей час з'являється досить велика кількість публікацій, позначених впливом „міфологічної” концепції, зокрема „Мировоззрение южнорусского народа в его пословицах” П. Іващенко, „Сравнение малорусской и великорусской демонологии и колдовства с западноевропейскими” І. Лучицького, „Понятия и представления южнорусского народа о светилах, выраженные в пословицах и поговорках” П. Чубинського. Певний вплив міфологічної школи відчувається в розвідках І. Беньківського, П. Єфименка, М. Задерацького, А. Котляревського, А. Малинки, Н. Петрова, Ф. Терновського, Х. Ящуржинського. Протягом 1876 р. у львівському журналі „Правда” друкувалася етнографічно-фольклористична розвідка І. Нечуя-Левицького „Світогляд українського народу” [15]. Проте різноплановий фактичний матеріал примушував дослідників відходити від усталеної схеми — штучної прив'язки вірувань та повір'їв до небесних світил, а відтак — і звужувати коло явищ, причетних до релігії.

Значний вклад у дослідження повір'їв українського народу зробив М. Сумцов. Дослідник доводив еволюційність їх розвитку, застосувавши для цього метод „пережитків”. Під „пережитками” („переживаннями”) він розумів не марновірство, а „залишки давніх форм побуту й культури”. Дослідник намагався реконструювати такі форми, прагнучи виявити їхнє первинне значення. Подібний

підхід давав можливість пояснити природу вірувань, обрядів, повір'їв, здійснити їх класифікацію. Типологізація М. Сумцова має такий вигляд: 1) вірування та повір'я, пов'язані з космогонічними уявленнями; 2) демонологічні уявлення; 3) вірування, пов'язані з людьми, наділеними надприродними властивостями; 4) вірування, пов'язані з померлими; 5) повір'я про тварин; 6) повір'я та обряди, пов'язані з рослинами; 7) вірування, пов'язані з речами реального світу; 8) магічні уявлення і обряди [23:19–20]. Ця класифікація дала поштовх для подальшої систематикації і більш поглибленому розумінню природи і суті вірувань та повір'їв. Основу для їх систематизації закладали такі дослідники, як І. Беньківський, В. Гнатюк, М. Драгоманов, П. Єфименко, П. Іванов, П. Іващенко, С. Ісаєвич, І. Лучицький, В. Милорадович, П. Чубинський, І. Франко, Х. Ящуржинський та багато інших, котрі не обмежувалися лише збиранням відповідних матеріалів, а й створювали теоретичні підвалини для аналізу повір'їв українського народу. Вже в той час дослідники звертали увагу на той факт, що у світі народних уявлень можна виділити два головних шари культури: суто народний (міфологія і демонологія) і офіційно впроваджений (християнська релігія, апокрифи). Зокрема П. Іванов писав, що „...народна пам'ять і дотепер міцно зберігає стародавні тлумачення про найпотаємніші речі. Воно й зрозуміло: народ був і є далеким від всіляких пізніших мудрувань, поділяючи однорідні за суттю явища на можливі, прийняті нинішньою церквою, і на відхилені нею, причетні до царини апокрифічних сказань” [23:20–21].

На особливу увагу заслуговує класифікація повір'їв, здійснена російським ученим, луганчанином за походженням, В. Далем у роботі „О поверьях, суевериях и предрасудках русского народа” (надрукована в 1845–1846 рр., друге видання — 1880 р.). Він максимально об'єктивно намагався підійти до типологізації цих фактів народної культури і виділив 5 можливих шляхів їх виникнення: 1) повір'я, які є залишками язичництва; 2) випадково вигадані утворення для примушення нерозумної людини, дитини діяти у певній ситуації відповідним чином; 3) повір'я, що базуються на досвіді народу, його мудрості й, відповідно, є справедливими, оскільки їх можна пояснити виходячи із загальних законів природи; 4) народні уявлення, які також ґрунтуються на природних явищах,

але вони перетворилися на безглуздя внаслідок їх частого недоладного застосування щодо окремих різних випадків; 5) утворення, які відбивають дух часу, гру уяви, алегорію, словом, витвір народної поезії, сприйнятий як реальність, ставши через це повір'ям. І окремо розглядає ще повір'я, у яких сьогодні не можна відшукати жодного смислу [7:13].

Українські ж дослідники XIX ст. обмежувалися переважно розвідками у сфері демонології і майже не торкалися міфологічних і світоглядних народних уявлень, у яких, власне, і криється природа духовності народу. Наступні праці вчених були присвячені саме цим аспектам, зокрема частково вони реалізовані в етнографічних розвідках кінця XIX—початку XX ст. (І. Бенківський „Смерть, погребення и загробная жизнь по понятиям народа”, Т. Рильський „К изучению украинского народного мировоззрения”, І. Франко „К истории южнорусских апокрифических сказаний”, Х. Ящуржинський „О превращениях в малорусских сказках”). Власне, наукові розвідки цього періоду, зазначає доктор історичних наук А. Пономарьов, „...явили собою той фонд знань про народні вірування, повір'я та уявлення, який став джерелом для розуміння процесу розвитку духовності народу і в той же час — основою для подальших досліджень” [23:21]. Грунтуючись на цьому фонді знань, сучасні етнологи дійшли висновку, що народні світоглядні уявлення — це надзвичайно складне переплетіння архаїчних, переважно язичницьких, християнських та більш пізнього походження уявлень, в основі яких лежить не тільки віра у чудодійність, а й величезний міжпоколінний досвід людей. Етнографами кінця XX ст. була розроблена відповідно до цієї концепції структура народних вірувань та повір'їв, яка включає в себе три основних типи: 1) вірування, пов'язані з істотами реального світу (чаклуни, відьми, знахарі, „божі люди”); вірування, пов'язані з мертвими; повір'я про тварин та рослин; вірування у природні явища; вірування та обряди, пов'язані з речами; 2) демонологічні уявлення (домашні духи, мавки, лісовики, злі духи); вища міфологія і культ святих; 3) магичні обряди (лікувальна магія, любовна магія, господарська магія, шкідлива магія); інші види магії. Проте ця типологія, зазначає А. Пономарьов, потребує подальшого вдосконалення й конкретизації, оскільки вона не враховує цілий ряд позицій, результатів новітніх досліджень тощо. Так,

у ній відсутній зокрема такий важливий шар культури, як міфологія, досить невиразною є система прикмет. А без урахування останніх, зрозуміло, світоглядне сприймання людини є далеко не повним. Заповнити ці прогалини — нагальне завдання науковців-гуманітаріїв [23:21–22]. І в наш час вони поступово заповнюються, з'являються зокрема дослідження з української міфології. Наприклад, „Українська міфологія” В. Войтовича [5], „Словник давньоукраїнської міфології” С. Плачинди [17] й ін. Маємо вже й лексикографічний опис багатьох мовних одиниць, семантика яких містить глибинні етнокультурні нашарування (В. Жайворонок „Знаки української етнокультури: Словник-довідник”) [8] тощо. Відносно недавно А. Ніколаєвою була розроблена оригінальна класифікація прикмет, зокрема вона виділяє такі їх види: 1) обрядові — ті, що пов'язані з обрядами життєвого циклу людини (народження весілля, поховання), святкуваннями; 2) побутові — ті, що пов'язані з повсякденним життям (житло, побутові предмети); 3) професійні (учнівські, студентські) — ті, яких дотримуються члени лише тих чи інших професійних або вікових субкультур [16:25].

На думку ж сучасних фольклористів, зокрема М. і З. Лановик, повір'я можна за тематикою поділити на такі ж групи, як і міфи [12:98]. Самі ж міфи за тематичним принципом вони поділяють на героїчні, космогонічні, антропогонічні та антропологічні, тотемічні, теогонічні, анімістичні, календарні, культособіографічні, або ж історичні, есхатологічні [12:96-97]. Проте застосування цієї класифікації у повній мірі до уламків міфологічного світовідчуття — повір'їв у вигляді більш чи менш сталих речень — уявляється нам неможливим через відсутність оповідної форми у них (розповіді про історико-фантастичні події, подвиги героїв, походження богів тощо). Проте відкидати тематичний принцип узагалі при класифікації таких одиниць, на нашу думку, не варто, бо можна, наприклад, виділити повір'я, пов'язані з календарно-обрядовим циклом, з днями тижня, з родинними обрядами (народженням дитини, весіллям, поховальним, поминальним тощо), повір'я, пов'язані з діяльністю людини та її заняттями, з предметами побуту, рослинним і тваринним світом, вірою в потойбічне життя та ін. Спираючись на класифікаційну спробу В. Даля (див. вище), ми поділимо виражені реченням повір'я за вмотивова-

ністю на такі групи: 1) культурологічні, або ж міфологічні (які зберігають зв'язок із первісними язичницькими віруваннями чи базуються, принаймні, на християнських апокрифічних легендах); 2) повір'я, мотивовані реальними речами, об'єктивною дійсністю; у цій групі пропонуємо виділити такі різновиди: повір'я, зумовлені загальними законами природи (фізичними та ін.), „заборонно-залякувальні” (що спонукають до виконання певної дії або, навпаки, забороняють її виконувати), заспокійливі (такі, що надають позитивних проєкцій не дуже приємним речам); 3) жартівливі (повір'я з випадковою прив'язкою до тих або інших фактів дійсності, вигадані заради розваги, сміху тощо), які, щоправда, часто можуть сприймаються одним із учасників комунікативного процесу й на віру, тобто всерйоз; 4) повір'я з втраченою мотивацією, які поки що не мають жодного смислу.

Отже, повір'я виникали у процесі осмислення людиною сил природи, суспільних явищ, це одна з найдавніших форм духовного освоєння світу, що впливає з властивостей процесу пізнання. Безперечним є той факт, що всі міфологічні й демонологічні уявлення, магичні обряди та ритуали не тільки пов'язані з фантастичною сферою — вони, як правило, відбивають і багатющий міжпоколінний досвід людей. Тому це зобов'язує нас пильніше придивитися до цього феномена, що грав неабияку роль у становленні та розвитку духовності народу. Збіднення духовності етносу, а відтак і криза суспільства, є безперечним наслідком кожної незаповненої прогалини у системі міжпоколінної передачі культурної інформації, що і визначає практичний інтерес до вивчення народних вірувань та уявлень. Духовну культуру українського народу наші пращури почали творити ще задовго до християнського періоду на Україні. Разом із християнством Візантія принесла нам

свою культуру, але саме свою культуру, а не культуру взагалі, бо ще й тепер ми маємо у своїх звичаях і усній народній творчості сліди поєднання язичницької, дохристиянської та християнської культур. Проте ми так звикли до цього, що іноді не можемо розпізнати, де кінчається в народних повір'ях давнє, язичницьке і де починається християнське. Людина споконвіку робила спроби відображати дійсність у фантастичних формах, оповідаючи про богів, героїв, демонів, духів. У цих відображеннях відбивались і трансформувались реальні події, набували надприродного забарвлення уявлення людини про світ, природу та буття загалом. Процес же фіксування повір'їв різного типу почався досить давно, активно велось призибування цих фактів народної культури в XIX ст., проте від фіксування слід переходити до теоретичних узагальнень, класифікації та систематизації народних повір'їв. Перші спроби типології припадають також на XIX ст. За радянської доби народні уявлення (повір'я) розглядаються, як правило, крізь призму атеїстичного світогляду і часто сприймаються як примітивне пережиткове явище культури, що не варте наукової уваги.

Ставлення до народних повір'їв в сучасній культурі можна охарактеризувати як двояке. Багато хто не вірить у повір'я, проте про всяк випадок інколи все ж таки дотримується деяких із них. У сучасній культурі повір'я, прикмети виконують певні психологічні та символічні функції, зокрема допомагають приймати рішення в тих випадках, коли раціональні стратегії поведінки виявляються недостатніми. Отже, народні повір'я — це одна з найдавніших форм духовного освоєння світу, яка цілком заслуговує серйозного ставлення і відповідного дослідження не тільки з боку етнографів, а й культурологів, міфологів, фольклористів, лінгвістів тощо.

Література

1. Аркушин Г. Л. Повір'я мисливців Західного Полісся / Г. Л. Аркушин // Древліани. Зб. статей і матеріалів з історії та культури Поліського краю. — Львів, 1996. — С.183—193.
2. Булашев Г. О. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях: Космогонічні українські народні погляди та вірування / Георгій Булашев. — К.: Фірма „Довір'я”, 1993. — 414 с.
3. Василенко А. М. Українська міфологічна лексика в художній літературі XIX ст.: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 „Українська мова” А. М. Василенко. — К., 2004. — 20 с.
4. Вархол Н. Чоловік-демон у народному повір'ї українців Східної Словаччини/ Н. Вархол // Науковий збірник Музею української культури у Свиднику. — 1985.— № 12. — С. 229—262.
5. Войтович В. М. Українська міфологія / Валерій Войтович. — К.: Либідь, 2005. — 664 с.

6. Давидюк В. Ф. Первісна міфологія українського фольклору / Віктор Давидюк. — Луцьк : Волинська обл. друкарня, 2005. — 310 с.
7. Даль В. И. О поверьях, суевериях и предрассудках русского народа: Материалы по русской демонологии / В. И. Даль. — СПб. : Литера, 1996. — 477 с.
8. Жайворонек В. В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник / Віталій Жайворонек. — К. : Довіра, 2006. — 703 с.
9. Календарные обычаи и обряды в странах зарубежной Европы: Исторические корни и развитие обычаев / Отв. ред. С. А. Токарев. — М. : Наука, 1983. — 224 с.
10. Конобродська В. Поліські повір'я, легенди, перекази про „ходячих” мерців та запобіжні заходи проти їх ходіння” / В. Конобродська // Діалектні студії. 2. Мова і культура. — Львів, 2003. — С. 223—240.
11. Красиков М. Філософія буття слобожанського селянина // Дух і Літера. — 1999. — № 5—6. — С. 428—442.
12. Лановик М. Б. Українська усна народна творчість : Підручник / М. Б. Лановик, З. Б. Лановик. — К. : Знання-Прес, 2006. — 591 с.
13. Любицька О. Є. Традиційні вірування українського народу про народження дитини (обрядові оберегові вирази, формули, тексти) // Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна: Традиції Харк. філолог. школи. До 100-річчя М. Ф. Наконечного. — 2000. — № 491. — С. 644—648.
14. Мойсієнко В. Вірування та перекази про уроки на Поліссі // Полісся: етнікос, традиція, культура / В. Мойсієнко. — Луцьк : Вежа, 1997. — С. 155—164.
15. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології / Іван Нечуй-Левицький. — К. : Обереги, 2003. — 144 с.
16. Ніколаєва А. В. Вірування у повсякденному житті українців (кінець ХХ— початок ХХІ ст.) / Анна Ніколаєва. — Х. : Харків. приватн. музей міської садиби, 2009. — 96 с.
17. Плачинда С. Словник давньоукраїнської міфології / Сергій Плачинда. — К. : Велес, 2007. — 240 с.
18. Потебня А. А. Слово и миф // А. А. Потебня. — М.: Правда, 1989. — 624 с.
19. Прислів'я. Прикмети та повір'я українського народу / Уклад. Н. Кусайкіна. — Х. : ВД „Школа”. — 2006. — 112 с.
20. Сушко В. А. Світоглядні уявлення українців-слобожан поч. ХХІ ст. (за матеріалами польових досліджень Харківської області 2001 р.) / В. А. Сушко // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: зб. наук. праць. — Х. : НМЦ „СД”, 2003. — Вип. 6. — С. 54—59.
21. Сушко В. А. Характеристика трансформації українських народних вірувань к. ХІХ— поч. ХХ ст. / В. А. Сушко // Вісник Харківської державної академії культури. — Вип. 4. — Х. : ХДАК, 2001. — С. 91—96.
22. Титов В. В. Забобони і магія рибалок басейну середньої Горині // Проблеми української діалектології на сучасному етапі : Тези доп. і повід. — Житомир, 1990. — С. 63—64.
23. Українці: народні вірування, повір'я, демонологія. — К. : Либідь, 1992. — 640 с.
24. Тяпкіна Н. І. Демонологічна лексика української мови : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / Н. І. Тяпкіна. — Запоріжжя, 2006. — 19 с.
25. Хобзей Н. В. Міфологічна лексика українських говорів закарпатського ареалу : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / Н. В. Хобзей. — Львів, 1995. — 26 с.
26. Шкода М. Н. Люба моя Україна. Свята, традиції, звичаї, обряди, прикмети та повір'я українського народу / М. Н. Шкода. — Донецьк : ТОВ „ВКФ „БАО”, 2011. — 544 с.